

ТЕМА ЧИСЛА: НАВІЩО МАРКС?

Переднє слово

П'ятого травня минає двісті років з дня народження Карла Маркса. Схоже на те, що ця подія так і мине майже не поміченою. Цілком імовірно, що інтелектуали Європейської цивілізації, насамперед представники філософського і соціологічного цехів, вважатимуть ювілей достатньою підставою для того, щоб присвятити йому кілька зібрань, щоб зартикулювати низку другорядних наративів давньої академічної дискусії. Утім, значно важливішими є культурно-політичні імплікації марксизму, співвідношення парарелігійного змісту марксистського вчення і утопії. Саме цей проблемний кластер організатори круглого столу вважали за потрібне винести на обговорення. Однією із цілей нашого круглого столу було також прагнення відживити й деконструювати нині вже призабуті сюжети доленосних суперечок, які вирували щодо югославського часопису «Праксис» у 60-ті та 70-ті роки ХХ століття. Як відомо, натхненна працями західних неомарксистів, таких, як Ернст Блох, Герберт Маркузе, Люсьєн Гольдман, група хорватських, сербських і чеських теоретиків, згуртованих довкола цього журналу, насамперед Гайо Петрович, Мілан Кангрга, Михайло Маркович, Карл Косик та Іван Світак, зруйнували ідеологічні стереотипи прочитання Маркса, що призвело до втрати контролю за свідомістю з боку партійних функціонерів. Врешті-решт пропаговані школою «Праксису» парадигми — пріоритет ідей раннього Маркса, заклики до свободи слова на Сході та на Заході, ґрунтованої на безжальній соціальній критиці, по суті, створили теоретичний фундамент не лише для монтажу режиму комуністичної тиранії, а й для сталого розвитку ліберальної демократії у посткомуністичних країнах Європи.

Не секрет, що у долі багатьох учасників круглого столу марксизм посідав значне місце. Він сприяв розвитку спекулятивного мислення, усталював смак до філософії історії та водночас був легітимізаційним підґрунтям для професійної «сресі» за доби тотального ідеологічного нагляду. Отож спраглим до вільного думання українським академічним філософам новачці неомарксизму видавалися вкрай необхідною хитрістю підцензурного розуму, яка, проте, не мала жодних шансів пустити глибоке коріння в Україні, де цензура була особливо безжальною, а ризик стати жертвою репресій — дуже високим. Можна собі лише уявити наслідки поширення ідеї неканонічного прочитання марксизму в Україні, якщо в Югославії страх тітовського режиму перед вільнодумцями з «Праксису» завершився розгромом часопису і вигнанням групи науковців з Белградської Академії наук, а теорія соціалізму з людським обличчям була розчавлена радянськими танками під час придушення Празької весни. Отож, перефразовуючи вікопомні слова Дантона перед стратою — революція пожирає своїх дітей — можна сказати, що марксизм пожирає своїх дітей, до яких належать рівночасно і радянський комуністичний режим, і зжита та похована утопія, що її так хотіли реанімувати теоретики «Праксису».

Наш круглий стіл до 200-річчя з дня народження Карла Маркса можна вважати спробою переосмислити загадку марксистської утопії, загадку блиску і злиденності марксизму.